

Bilaga IV

ALLMÄN KOMMENTAR NR 6 (1995)*

Ekonomiska, sociala och kulturella
rättigheter för äldre personer

1. Inledning

1. Världens befolkning åldras i en stadig och ganska häpnadsväckande takt. Det totala antalet personer som är 60 år eller mer ökade från 200 miljoner 1950 till 400 miljoner 1982 och beräknas nå 600 miljoner 2001 och 1,2 miljarder 2025, då 70 procent av dessa personer kommer att leva i vad som är dagens utvecklingsländer. Antalet människor som är 80 år och mer har ökat och fortsätter att öka ännu mer drastiskt, från 13 miljoner 1950 till över 50 miljoner idag, och förväntas öka till 137 miljoner 2025. Detta är den snabbast växande befolkningsgruppen i världen som förväntas öka med en faktor på 10 mellan 1950 och 2025, jämfört med en faktor på 6 för gruppen 60 år och däröver och en faktor på lite mer än 3 för den totala befolkningen. 1/

2. Dessa siffror illustrerar en tyst revolution, men en som har långtgående och oförutsägbara följder och som nu påverkar samhällets sociala och ekonomiska strukturer både på global och nationell nivå, och kommer att påverka dem ännu mer i framtiden.

3. De flesta konventionsstaterna, och särskilt industriländerna, står inför uppgiften att anpassa sin ekonomiska och sociala politik till en åldrande befolkning, särskilt vad gäller social trygghet. I utvecklingsländerna har frånvaron av eller bristerna inom socialförsäkringsskyddet förvärrats av utflyttningen av yngre befolkningsskikt och den därav följande försvagningen av familjens traditionella roll, som utgör den huvudsakliga försörjningen för äldre människor.

2. Internationella riktlinjer om äldre personer

4. 1982 antog Världskonferensen om åldrandefrågor det internationella handlingsprogrammet om åldrandefrågor. Detta viktiga dokument antogs av generalförsamlingen och är en mycket användbar vägledning för de åtgärder som bör vidtas av medlemsstaterna för att garantera rättigheterna för äldre personer inom ramen för de rättigheter som proklamerades av de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter. Den innehåller 62 rekommendationer, varav många har direkt relevans för den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. 2/

5. 1991 antog FN:s generalförsamling principer för äldre personer, som pga. sin programmatiska karaktär även utgör ett viktigt dokument i detta sammanhang. 3/ Principerna är indelade

* Antagen på den trettionde sessionen (39:e mötet), den 24 november 1995.

i fem delar som är nära knutna till rättigheterna i konventionen. Delen med titeln "Oberoende" omfattar tillgången till livsmedel, vatten, bostad, kläder och hälsovård. Till dessa grundläggande rättigheter tillkommer möjligheten till avlönat arbete och tillgången till utbildning. Under "Deltagande" hävdas att äldre personer ska delta aktivt i utformningen och genomförandet av strategier som direkt berör deras välbefinnande och dela med sig av sina kunskaper och färdigheter till yngre generationer; och ha möjlighet att bilda rörelser och sammanslutningar. Delen som kallas "Omsorg" säger att äldre person ska få tillgång till familje- och hälsovård och kunna åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter när de bor i en bostad, vård- eller behandlingsinrättning. Vad gäller "Självförverkligande" hävdar principerna att äldre personer ska kunna utnyttja möjligheter till att fullt utveckla sin potential genom tillgång till samhällets utbildnings-, kulturella, andliga och rekreativa resurser. Slutligen hävdar delen "Värdighet" att äldre personer ska kunna leva i värdighet och trygghet och vara fria från exploatering och fysiska eller psykiska övergrepp, ska behandlas rättvist, oavsett ålder, kön, ras- eller etniskt ursprung, handikapp eller annan ställning, och ska värderas oberoende av sina ekonomiska bidrag.

6. 1992 antog generalförsamlingen åtta övergripande mål om åldrandefrågor för 2001 och en kort vägledning för att sätta upp nationella mål. I en mängd viktiga avseenden används dessa övergripande mål för att stärka konventionsstaternas skyldigheter enligt konventionen. 4/

7. Även 1992, och vid högtidlighållandet av 10-årsdagen av antagandet av den internationella handlingsplan för åldrandefrågor, antog generalförsamlingen proklamationen om åldrandefrågor där den uppmanar till stöd för nationella initiativ om åldrandefrågor för att ge äldre kvinnor lämpligt stöd för deras till stor del ouppmärksammade bidrag till samhället och uppmuntra äldre män att utveckla sociala, kulturella och emotionella förmågor som de kan ha hindrats från att utveckla under försörjningsåren; att ge familjer hjälp med att tillhandahålla vård och uppmuntra alla familjemedlemmarna delta i omsorgen och utveckla internationella samarbeten inom ramen för strategier för att nå de globala målen om åldrandefrågor för år 2001. Den utsåg även året 1999 som det internationella året för äldre personer i ett erkännande att den mänsklighetens demografiska "håller på att åldras". 5/

8. FN:s fackorgan, särskilt ILO, har också uppmärksammat problemet med åldrande inom sina respektive ansvarsområden.

3. Äldre personers rätt i samband med den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

9. Terminologin som används för att beskriva äldre personer varierar kraftigt, även i internationella dokument. Den omfattar: "äldre personer", "gamla", "äldre", "den tredje åldern", "åldringar" och för att beskriva personer som är över 80 år, "den fjärde åldern". Kommittén har valt "äldre person" (på franska, personnes âgées; på spanska, personas mayores), termen som används i generalförsamlingens resolutioner 47/5 och 48/98. Enligt praxis i FN:s statistiska tjänster täcker detta personer från 60 år och uppåt. (Europeiska unionens statistiktjänst

anser att "äldre personer" innebär personer från 65 år och uppåt, eftersom 65 är den vanligaste pensionsåldern och den aktuella tendensen går mot ännu senare pensionsålder.)

10. Den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter innehåller inte några uttryckliga hänvisningar till äldre personer, även om artikel 9, som handlar om "rätten för var och en till social trygghet, däribland socialförsäkring" uttryckligen erkänner rätten till förmåner vid hög ålder. Med tanke på att konventionens bestämmelser till fullo gäller för alla medlemmar av samhället är det dock klart att äldre personer har rätt att åtnjuta hela spektrumet av rättigheter i konventionen. Detta synsätt återspeglas även helt i den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor. Dessutom är konventionsstaterna skyldiga enligt konventionen att vidta särskilda åtgärder med alla tillgängliga resurser när respekten för äldre personer kräver sådana åtgärder.

11. En annan viktig fråga är om diskriminering på grund av ålder är förbjuden enligt konventionen. Varken konventionen eller den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna hänvisar uttryckligen till ålder som en av de förbjudna grunderna. Istället för att betraktas som ett avsiktligt utelämnande kan denna underlåtenhet bäst förklaras av det förhållande att när dessa instrument antogs var problemet med befolkningens åldrande inte lika uppenbart och kritiskt som idag.

12. Detta är emellertid inte avgörande, eftersom förbudet mot diskriminering på grund av "annan ställning" kan tolkas som att det gäller för ålder. Kommittén konstaterar att även om det ännu inte är möjligt att dra slutsatsen att diskriminering på grund av ålder är fullständigt förbjuden enligt konventionen, är de områden där en sådan diskriminering kan godtas mycket begränsade. Dessutom måste det understrykas att den oacceptabla diskrimineringen mot äldre personer understryks i många internationella policydokument och bekräftas i lagstiftningen i de flesta stater. På de få områden som diskrimineringen fortfarande tolereras, som i samband med obligatorisk pensionsålder eller tillträde till eftergymnasial utbildning, ser vi en tydlig tendens mot att avskaffa dessa hinder. Kommittén anser att konventionsstaterna ska sträva efter att påskynda denna utveckling i så stor utsträckning som möjligt.

13. Följaktligen anser kommittén om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter att konventionsstaterna är skyldiga att ägna särskild uppmärksamhet åt att främja och skydda ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter för äldre personer. Kommitténs egen roll i detta avseende är desto viktigare eftersom inga övergripande internationella konventioner ännu existerar, till skillnad från andra befolkningsgrupper som kvinnor och barn, i samband med rätten för äldre personer och inga bindande kontrollordningar är knutna till de skilda FN-principerna på detta område.

14. Mot slutet av den trettonde sessionen hade kommittén och dess föregångare, arbetsgruppen av statliga experter, undersökt 153 inledande rapporter, 71 andra periodiska rapporter och 25 globala rapporter om artiklarna 1 till 15 i konventionen. Detta arbete gjorde det möjligt att identifiera många av de problem som kan uppstå vid genomförandet av konventionen i ett stort antal konventionsstater, som representerar alla delar av världen och har olika politiska, socioekonomiska och kulturella system. De rapporter som hittills har undersökts har inte gett någon systematisk information om de äldre personernas situation vad gäller överensstämmelsen med konventionen, förutom information, i varierande grad, om genomförandet av artikel 9 rörande rätten till social trygghet.

15. 1993 ägnade kommittén en dag åt allmänna diskussioner i denna fråga för att lättare kunna formulera sina synpunkter. Dessutom har kommittén under de senaste sessionerna börjat lägga betydligt större vikt vid information om rättigheter för äldre personer och dess utfrågningar har i vissa fall lett till mycket värdefull information. Kommittén konstaterar dock att det stora flertalet av konventionsstaternas rapporter fortsätter att innehålla få referenser till denna viktiga fråga. Den kommer därför att i framtiden insistera på att situationen för äldre personer i samband med alla rättigheterna i konventionen behandlas i tillräcklig utsträckning i alla rapporter. Påminnelsen i denna allmänna kommentar identifierar specifika frågor som är relevanta i detta sammanhang.

4. Konventionsstaternas allmänna skyldigheter

16. Äldre person som grupp är lika heterogen och varierad som resten av befolkningen och deras situation beror på landets ekonomiska och sociala situation, på demografiska, miljömässiga, kulturella och sysselsättningsfaktorer och, på individuell nivå, på familjens situation, utbildningsnivån, stads- eller landsbygdsmiljön och arbetstagares och pensionärers yrken.

17. Vid sidan av äldre person som är vid god hälsa och vars finansiella situation är acceptabel finns det många som inte har tillräckliga medel för uppehållet, även i utvecklade länder, och som har en framträdande plats bland de mest utsatta, marginaliserade och oskyddade grupperna. I tider av lågkonjunktur och omstruktureringar av ekonomin är äldre personer särskilt i farozonen. Som kommittén tidigare har påpekat (allmän kommentar nr 3 (1990), punkt 12), har konventionsstaterna en skyldighet att skydda utsatta medlemmar av samhället även i tider av allvarlig resursbrist.

18. Metoderna som konventionsstaterna tillämpar för att uppfylla sina skyldigheter enligt konventionen vad gäller äldre personer är i princip de samma som för uppfyllandet av andra skyldigheter (se allmän kommentar nr 1 (1989)). De inkluderar behovet att bestämma problemens typ och omfattning inom en stat genom regelbunden övervakning, behovet att anta lämpligt utformade riktlinjer och program för att möta kraven, behovet att anta lagstiftning när det behövs och att avskaffa all diskriminerande lagstiftning och behovet att garantera relevant budgetstöd eller, i tillämpliga fall, begära internationellt samarbete. Vad gäller det senare kan internationellt samarbete i överensstämmelse med artiklarna 22 och 23 i konventionen vara särskilt viktig för att göra det möjligt för vissa utvecklingsländer att uppfylla sina skyldigheter enligt konventionen.

19. I detta sammanhang bör uppmärksamhet ägnas åt det globala målet nr 1, som antogs av generalförsamlingen 1992 och som uppmanar till inrättandet av nationella stödinfrastukturer för att främja riktlinjer och program om åldrandefrågor i nationella och internationella utvecklingsplaner och -program. I detta avseende konstaterar kommittén att en av FN:s principer för äldre personer, som regeringarna uppmuntrades att införliva i sina nationella program, är att äldre personer ska kunna bilda rörelser eller sammanslutningar av äldre.

5. Specifika bestämmelser i konventionen

Lika rätt för män och kvinnor (artikel 4)

20. I enlighet med artikel 3 i konventionen, enligt vilken konventionsstaterna åläggs "att tillförsäkra män och kvinnor lika rätt att åtnjuta alla ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter" anser kommittén att konventionsstaterna bör ägna särskild uppmärksamhet åt äldre kvinnor som ofta befinner sig i kritiska situationer, eftersom de har tillbringat hela eller en del av sitt med att tjäna sina familjer utan att ta del av avlönat arbete som berättigar till ålderspension och som heller inte har rätt till änkepension.

21. För att hantera sådana situationer och fullt ut uppfylla kraven i artikel 9 i konventionen och punkt 2 (h) i "Proklamationen om åldrandefrågor" bör konventionsstaterna inrätta icke-avgiftsfinansierade åldersförmåner eller annan hjälp för alla personer, oavsett kön, som saknar resurser när de uppnår den ålder som är specificerad i den inhemska lagstiftningen. Med tanke på deras högre medellivslängd och det faktum att det oftare är de som saknar avgiftsfinansierade pensioner, bör kvinnor vara de huvudsakliga förmånstagarna.

Rättigheter som relaterar till arbete (artiklar 6-8)

22. Artikel 6 i konventionen ålägger konventionsstaterna att vidta lämpliga åtgärder för att skydda rätten för var och en att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete. I detta sammanhang understryker kommittén behovet att åtgärder för att förebygga diskriminering på grund av ålder i arbetslivet, med tanke på att äldre arbetstagare, som inte har uppnått pensionsåldern, ofta har svårigheter att hitta och behålla sitt arbete. 6/

23. Rätten "att åtnjuta rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor" (artikel 7 i konventionen) är av särskild betydelse för att säkerställa att äldre arbetstagare åtnjuter säkra arbetsförhållanden fram till pensioneringen. Det är särskilt önskvärt att anställa äldre arbetstagare under förhållanden där deras erfarenhet och kunskap kan utnyttjas på bästa sätt. 7/

24. Under åren före pensioneringen ska förberedelseprogram inför pensioneringen genomföras med deltagande av företrädare för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och andra berörda organ för att förbereda äldre arbetstagare att hantera den nya situationen. Sådana program bör särskilt ge äldre arbetstagare information om deras rättigheter och skyldigheter som pensionärer; möjligheterna och villkoren för fortsatt yrkesverksamhet eller att utföra frivilligarbete; medel för att bekämpa skadliga effekter av åldrandet; möjligheter till vuxenutbildning och kulturella aktiviteter och användningen av fritid. 8/

25. Rättigheterna som skyddas av artikel 8 i konventionen, nämligen rätten till fackföreningar, även efter pensionsåldern, måste tillämpas för äldre arbetstagare.

Rätten till social trygghet (artikel 9)

26. Artikel 9 i konventionen föreskriver generellt att konventionsstaterna "ska erkänna rätten för var och en till social trygghet", utan att specificera vilken typ eller nivå av skydd som ska garanteras. Termen "social trygghet" omfattar underförstått alla risker som är förknippade med förlusten av medel för sitt uppehälle av skäl utanför personens kontroll.

27. I enlighet med artikel 9 i konventionen och bestämmelserna om genomförande av ILO:s konventioner om social trygghet - konvention nr 102 (1952) om social trygghet (miniminormer) och konvention nr 128 (1967) om invaliditetsförmåner, förmåner vid ålderdom och förmåner till efterlevande - måste konventionsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att inrätta allmänna system för obligatorisk pensionsförsäkring, med start vid en viss ålder, och att de föreskrivs i den inhemska lagstiftningen.

28. I enlighet med rekommendationerna i de två ovannämnda ILO-konventionerna och ILO-rekommendationen nr 162 om äldre arbetstagare, uppmanar kommittén staterna att fastställa en pensionsålder som är flexibel, beroende på de utförda sysslorna och arbetsförmågan hos äldre personer, med vederbörlig hänsyn till demografiska, ekonomiska och sociala faktorer.

29. För att kunna tillämpa bestämmelserna i artikel 9 i konventionen måste konventionsstaterna garantera tillhandahållandet av förmåner till efterlevande och föräldralösa barn om en familjeförsörjare som omfattades av socialförsäkringssystemet eller hade rätt till pension avlider.

30. Dessutom, som redan observerats i punkterna 20 och 21 ovan, för att fullständigt kunna genomföra bestämmelserna i artikel 9 i konventionen ska konventionsstaterna, inom ramen för tillgängliga resurser, tillhandahålla icke-finansierade äldreförmåner och annat stöd för äldre personer som, när de uppnår den föreskrivna åldern enligt den inhemska lagstiftningen, inte har uppfyllt en kvalificeringsperiod för inbetalningar och som inte är berättigade till en pension eller annan socialförsäkringsförmån eller hjälp och inte har någon annan inkomstkälla.

Skydd av familjen (artikel 10)

31. I enlighet med artikel 10, punkt 1, i konventionen och rekommendationerna 25 och 29 i den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor ska konventionsstaterna göra alla nödvändiga ansträngningar för att stödja, skydda och stärka familjen och hjälpa den, i enlighet med varje samhälles system för kulturella värden, för att motsvara behoven hos dess beroende, åldrande medlemmar. Rekommendation 29 uppmantrar regeringar och icke-statliga organisationer att inrätta sociala tjänster för att stödja hela familjen när det finns äldre människor hemma och att vidta åtgärder i synnerhet för familjer med låga inkomster, som önskar behålla äldre personer i hemmet. Denna hjälp ska även ges till personer som bor själv eller äldre par som önskar att bo kvar hemma.

Rätt till en tillfredsställande levnadsstandard (artikel 11)

32. Princip 1 i FN:s principer för äldre personer, som står i början av avsnittet om äldre personers oberoende, föreskriver att: "Äldre personer ska ha tillgång till tillräckligt med mat, vatten, bostad, kläder och hälsovård genom inkomster, familjens och lokalsamhällets stöd och självhjälp." Kommittén fäster stor vikt vid att denna princip, som kräver att äldre personer har tillgång till rättigheterna i artikel 11 i konventionen.

33. Rekommendationerna 19 till 24 i den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor understryker att bostäder för äldre måste ses som mer än bara tak över huvudet och att de har, förutom en fysisk, psykologisk och social betydelse som bör beaktas. Följaktligen bör nationella strategier hjälpa äldre personer att fortsätta leva i sina egna hem så länge som möjligt, genom restaurering, utveckling och förbättring av bostäder och anpassningen av bostäder till förmågan hos de personer som ska ha tillgång till dem och använda dem (rekommendation 19). Rekommendation 20 betonar behovet av urban återuppbyggnad och utvecklingsplanering och lagstiftning för att ägna särskild uppmärksamhet åt problemen med åldrandet och bidra till att säkerställa äldre personers sociala integration. I rekommendation 22 uppmärksammas behovet att ta hänsyn till äldres funktionsförmåga för att ge dem en bättre livsmiljö och underlätta rörlighet och kommunikation genom att tillhandahålla lämpliga transportmedel.

Rätt till fysisk och psykisk hälsa (artikel 12)

34. Med tanke på förverkligandet av äldre personers rätt till åtnjutande av tillfredsställande fysisk och psykisk hälsa, i enlighet med artikel 12, punkt 1, i konventionen, bör konventionsstaterna ta hänsyn till innehållet i rekommendationerna 1 och 17 i den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor, som är helt inriktad på att ge riktlinjer för hälsostrategier för att vårda äldres hälsa och tillhandahålla en övergripande vy som sträcker sig från förebyggande vård och rehabilitering till vård av döende patienter.

35. Det växande antalet kroniska, degenerativa sjukdomar och de höga kostnaderna för sjukhusvård som de medför kan naturligtvis inte endast avhjälpas med kurativa behandlingar. I detta sammanhang ska konventionsstaterna vara medvetna om att bibehållen hälsan i hög ålder kräver investeringar under hela livscykeln, främst genom att anamma en hälsosam livsstil (mat, träning, undvika tobak och alkohol m.m.). Förebyggande vård genom regelbundna kontroller som är anpassade till behoven hos äldre personer spelar en avgörande roll, liksom rehabilitering, genom att bibehålla äldres funktionsförmåga, vilket minskar kostnaden för hälsovård och sociala tjänster.

Rätt till utbildning och kultur (artiklar 13-15)

36. Artikel 13, punkt 1, i konventionen erkänner allas rätt till utbildning. När det gäller äldre personer måste denna rättighet betraktas ur två olika och kompletterande synvinklar: (a) rätten för äldre att utnyttja utbildningsprogram; (b) göra äldre personers kunskap och erfarenhet tillgängliga för yngre generationer.

37. När det gäller den förstnämnda ska konventionsstater ta hänsyn till: (a) rekommendationerna i princip 4 i FN:s principer för äldre personer för att ge äldre tillträde till lämpliga utbildningsprogram och därmed, beroende på deras

förberedelse, förmåga och motivation, ges tillträde till olika utbildningsnivåer genom att vidta lämpliga åtgärder för kompetenshöjning, livslångt lärande, tillgång till universitetet osv.;

(b) rekommendation 47 i den internationella handlingsplan för åldrandefrågor, som i enlighet med begreppet livslångt lärande som tagits fram av UNESCO, rekommenderar informella, gemenskapsbaserade och rekreationsorienterade program för äldre personer för att utveckla deras känsla av självständighet och samhällsansvar. Sådana program bör stödjas av nationella regeringar och internationella organisationer.

38. Med tanke på användningen av äldres kunskap och erfarenhet, som nämndes i rekommendationerna i handlingsplanen för åldrandefrågor som behandlar utbildning (punkter 74-76), uppmärksammas den viktiga roll som äldre och gamla fortfarande kan spela i de flesta samhällen som förmedlare av information, kunskap, traditioner och andliga värden och det faktum att denna viktiga tradition inte ska gå förlorad. Följaktligen fäster kommittén särskild vikt vid budskapet i rekommendationen 44 i handlingsplanen: "Utbildningsprogram med äldre som lärare och förmedlare av kunskap, kultur och andliga värden ska tas fram."

39. I artikel 15, punkt 1 (a) och (b), i konventionen erkänner konventionsstaterna rätten för var och en att delta i kulturlivet och att åtnjuta fördelarna av vetenskapliga framsteg och deras tillämpningar. Kommittén uppmanar i detta sammanhang konventionsstaterna att beakta rekommendationerna i FN:s principer för äldre personer, i synnerhet princip 7: "Äldre personer ska fortsatt vara integrerade i samhället, delta aktivt i utformningen och genomförandet av strategier som direkt berör deras välbefinnande och dela med sig av sina kunskaper och färdigheter till yngre generationer", och principen 16: "Äldre personer ska ha tillgång till samhällets pedagogiska, kulturella, andliga och rekreativa resurser".

40. På samma sätt uppmuntrar rekommendation 48 i den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor regeringar och internationella organisationer att stödja program som syftar till att ge äldre personer lättare fysisk tillgång till kulturinstitutioner (som museer, teatrar, konserthus och biografier osv.).

41. Rekommendation 50 i handlingsplanen betonar behovet av att regeringar, icke-statliga organisationer och äldre personer själva strävar efter att övervinna negativa stereotyper av äldre som lidande av fysiska och psykiska funktionshinder, oförmögna att fungera självständigt och utan en roll eller ställning i samhället. Dessa ansträngningar, i vilka även medier och utbildningsinstitut bör delta, är avgörande för att uppnå ett samhälle som kämpar för en fullständig integrering av äldre personer.

42. Med tanke på rätten att åtnjuta förmåner av vetenskapliga framsteg och deras tillämpning ska konventionsstaterna beakta rekommendationerna 60, 61 och 62 i den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor och sträva efter att främja forskning om biologiska, mentala och sociala aspekter av åldrande och om sätt att upprätthålla funktionsförmågan och förhindra och försena kroniska sjukdomar och funktionshinder. I detta sammanhang rekommenderas att stater och mellanstatliga organisationer och icke-statliga organisationer inrättar institutioner som specialiserat sig på undervisning om gerontologi, geriatrik och geriatrisk psykologi i länder där sådana institutioner inte existerar.

Noter

1/ Se "Global targets on ageing for the year 2001: a practical strategy", rapport från generalsekreteraren (A/47/339), punkt 5.

2/ Se Report of the World Assembly on Ageing, Wien, den 26 juli till 6 augusti 1982 (FN:s publikation, artikelnr E.82.I.16), kapitel VI.

3/ Se generalförsamlingens resolution nr 46/91 av den 16 december 1991, med titeln "Implementation of the International Plan of Action on Ageing and related activities", bilaga.

4/ Se "Global targets on ageing for the year 2001: a practical strategy", rapport från generalsekreteraren (A/47/339), avsnitt III och IV.

5/ Se generalförsamlingens resolution 47/5 av den 16 oktober 1992, med titeln "Proclamation on Ageing", bilaga.

6/ Se ILO:s konvention nr 162 (1980) om äldre arbetstagare, punkter 3-10.

7/ Ibid., punkter 11-

19. 8/ Ibid, punkt

30.

ALLMÄN LITTERATURFÖRTECKNING

- Albouy, François-Xavier et D. Kessler. Un système de retraite européen: une utopie réalisable? Revue française des affaires sociales, numéro hors-série, novembre 1989.
- Aranguren, José Luis. La vejez como autorrealización personal y social. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, 1992.
- Beauvoir, Simone de. La vieillesse. Gallimard, 1970 (Edhasa, 1983).
- Cebrián Badia, Francisco Javier. La jubilación forzosa del trabajador y su derecho al trabajo. Actualidad laboral (Madrid) 14, 1991.
- Commission des Communautés européennes. L'Europe dans le mouvement démographique (Mandat du 21 juin 1989). Bruxelles, juin 1990.
- Durán Heras, Almudena. Anticipo de la jubilación en España. Revista de seguridad social (Madrid) 41, 1989.
- Fuentes, C. Josefa. Situación social del anciano. Alcalá de Henares, 1975.
- Fundación Europea para la Mejora de las Condiciones de Vida y de Trabajo. Informe anual 1989. Luxemburgo, Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas, 1990.
- Girard, Paulette. Vieillissement et emploi, vieillissement et travail. Haut Conseil de la population et de la famille. Documentation française, 1989.
- Guillemard, Anne-Marie. Análisis de las políticas de vejez en Europa. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, 1992.
- _____. Emploi, protection sociale et cycle de vie: résultat d'une comparaison internationale des dispositifs de sortie anticipée d'activité. Sociologie du travail (Paris) 3, 1993.
- H. Draus, Renate. Le troisième âge en République fédérale d'Allemagne. Observations et diagnostics économiques 22, janvier 1988.
- Hermanova, Hana. Envejecer con salud en Europa en los años 90. Jornadas europeas sobre personas mayores, Alicante, 1993.
- ILO. Trabajadores de edad madura: trabajo y jubilación. 65a. Reunión de la Conferencia Internacional del Trabajo. Ginebra, 1965.
- ILO. De la pirámide al pilar de población: los cambios en la población y la seguridad social. Informes OIT. Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1990.
- ILO. Le BIT et les personnes âgées. Genève, 1992.
- INSERSO (Instituto Nacional de Servicios Sociales). La tercera edad en Europa: necesidades y demandas. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, 1989.